

Versiune anonimată

Traducere

C-236/23 - 1

Cauza C-236/23

Cerere de decizie preliminară

Data depunerii:

7 aprilie 2023

Instanța de trimitere:

Cour de cassation (Franța)

Data deciziei de trimitere:

30 martie 2023

Recurentă:

Mutuelle assurance des travailleurs mutualistes (Matmut)

Intimate:

TN

Société MAAF assurances

Fonds de garantie des assurances obligatoires de dommages (FGAO)

PQ

COUR DE CASSATION (CURTEA DE CASAȚIE, FRANȚA)

Ședința publică din **30 martie 2023**

[*omissis*]

[*omissis*]

- Trimitere la Curtea de Justiție a Uniunii Europene

REPUBLICA FRANCEZĂ

RO

ÎN NUMELE POPORULUI FRANCEZ

AVIZUL COUR DE CASSATION (CURTEA DE CASAȚIE), SECȚIA A
DOUA CIVILĂ,

DIN 30 MARTIE 2023

Secția penală, sesizată cu recursul nr. 20-86.015 formulat de societatea Mutuelle assurance des travailleurs mutualistes (MATMUT), a solicitat, la 6 septembrie 2022, avizul Secției a doua civile.

Dosarul a fost comunicat procurorului general.

[omissis]

Secția a doua civilă a Cour de cassation (Curtea de Casație) [omissis] a emis prezentul aviz.

Situația de fapt și procedura

- 1 Potrivit hotărârii atacate (Lyon, 21 octombrie 2020), PQ a încheiat, la 5 octombrie 2012, un contract de asigurare auto cu societatea Mutuelle assurance des travailleurs mutualistes (societatea MATMUT), declarând că este singurul conducător al vehiculului asigurat.
- 2 La 28 septembrie 2013, a avut loc un accident rutier în care era implicat acest vehicul, condus de TN, care se afla în stare de ebrietate. PQ, pasager al vehiculului, a fost rănit în accidentul care a implicat de asemenea un alt vehicul asigurat de către societatea MAAF.
- 3 Urmărit în fața unui tribunal correctionnel (Tribunalul Corecțional), TN a fost declarat vinovat, în special, de vătămare corporală involuntară în calitate de conducător al unui vehicul terestru cu motor sub influența băuturilor alcoolice care i-a cauzat lui PQ o incapacitate de muncă mai mare de 3 luni.
- 4 La ședința penală în cursul căreia au fost examinate cererile de despăgubiri civile ale PQ, societatea MATMUT a invocat excepția de nulitate a contractului ca urmare a declarației false a acestuia din urmă cu privire la identitatea conducătorului obișnuit, a cerut să fie exonerată de răspundere și a solicitat ca despăgubirea lui PQ să fie suportată de Fonds de garantie des assurances obligatoires de dommages (FGAO), care, potrivit articolului L. 421-1 din code des assurances (Codul asigurărilor), este organismul responsabil cu despăgubirea, printre altele, a victimelor accidentelor rutiere în cazul cărora persoana responsabilă nu este asigurată.
- 5 Prin hotărârea din 17 decembrie [2018], tribunal correctionnel (Tribunalul Corecțional) a pronunțat nulitatea contractului ca urmare a unei declarații false intenționate a asiguratului. Acesta a exonerat de răspundere societatea MATMUT,

l-a obligat pe TN la repararea prejudiciilor cauzate victimelor și a declarat hotărârea opozabilă față de FGAO.

- 6 FGAO, societatea MAAF și TN au formulat apel împotriva acestei hotărâri.
- 7 Cour d'appel (Curtea de Apel) a confirmat hotărârea în măsura în care aceasta pronunțase nulitatea contractului de asigurare încheiat între PQ și societatea MATMUT.
- 8 Instanța menționată a constatat că, la momentul încheierii contractului de asigurare de către PQ, TN era proprietarul vehiculului și conducătorul său obișnuit. Aceasta a reținut că PQ a făcut astfel o declarație falsă intenționată cu privire la identitatea conducătorului obișnuit, care modificase în mod vădit evaluarea asigurătorului cu privire la risc, având în vedere că TN fusese condamnat anterior pentru conducere sub influența alcoolului.
- 9 Totuși, a refuzat să exonereze de răspundere societatea MATMUT și i-a declarat opozabilă decizia. În consecință, a exonerat de răspundere FGAO. În acest sens, cour d'appel (Curtea de apel) a arătat că din supremația dreptului Uniunii Europene asupra dreptului național rezultă că nulitatea contractului ca urmare a unei declarații false intenționate a asiguratului, prevăzută la articolul L. 113-8 din Codul asigurărilor, nu este opozabilă victimelor unui accident rutier sau succesorilor în drepturi ai acestora.
- 10 Aceasta a mai arătat că faptul că victima a fost pasageră a vehiculului care a cauzat accidentul sau asiguratul ori proprietarul acestui vehicul nu permitea să i se refuze calitatea de terț victimă.
- 11 Societatea MATMUT a formulat recurs la Cour de cassation (Curtea de Casație) împotriva hotărârii menționate (recursul nr. 20-86.015), intimați fiind TN și asigurătorul său, societatea MAAF, precum și PQ și FGAO.
- 12 Acest recurs, prezentat la Secția penală, reproșează în esență cour d'appel (Curtea de Apel) că a declarat nulitatea contractului de asigurare inopozabilă lui PQ, deși constatase că acesta furnizase cu bună știință o informație inexactă asigurătorului cu privire la identitatea conducătorului obișnuit al vehiculului. Acesta susține că cour d'appel (Curtea de apel) a încălcat articolele L. 113-8 și R. 211-13 din Codul asigurărilor.
- 13 Secția penală, considerând că examinarea motivului necesita avizul secției specializate în dreptul asigurărilor, a adresat acesteia următoarea întrebare:

„Nulitatea contractului de asigurare auto ca urmare a unei declarații false intenționate referitoare la identitatea conducătorului obișnuit trebuie declarată inopozabilă victimei inclusiv atunci când aceasta este atât pasagerul vehiculului care a cauzat accidentul, cât și subscriitorul asigurării, autor al declarației false respective?”

Dispoziții aplicabile

- 14 Potrivit articolului L.113-8 din Codul asigurărilor, contractul de asigurare este nul în caz de reticență sau de declarație falsă intenționată din partea asiguratului, atunci când această reticență sau această declarație falsă schimbă obiectul riscului sau reduce evaluarea asigurătorului, chiar dacă riscul omis sau denaturat de către asigurat a fost lipsit de incidență asupra sinistrului.
- 15 Reaua-credință a subscriitorului, sancționată cu nulitatea asigurării, este caracterizată de intenția acestuia de a înșela asigurătorul (Secția a II-a civilă, 19 octombrie 2006, recursul nr. 05-18.886), indiferent dacă declarația falsă nu a avut incidență asupra sinistrului (Secția penală, 31 mai 1988, recursul nr. 87-84.010, publicat).
- 16 Nulitatea contractului de asigurare produce efecte de la data declarației false intenționate (Camera penală, 2 decembrie 2014, recursul nr. 14-80.933, publicat). Astfel, atunci când declarația neconformă a riscului este făcută la momentul încheierii contractului, nulitatea anulează retroactiv contractul menționat, care se consideră că nu a existat niciodată.
- 17 Până la hotărârea din 29 august 2019 care marchează un reviriment (Secția a II-a civilă, 29 august 2019, recursul nr. 18-14.768, publicat), Cour de cassation (Curtea de Casație) considera că nulitatea contractului care rezultă din declarația falsă a asiguratului era opozabilă victimei în cazul în care asigurătorul care refuza garanția chemase în judecată FGAO în mod legal (Secția penală, 31 mai 1988, citată anterior; Secția penală, 12 iunie 2012, recursul nr. 11-87.395).
- 18 Aceasta se întemeia în special pe articolul R. 211-13 din Codul asigurărilor, care nu prevede inopozabilitatea față de victimă decât a anumitor decăderi și excluderi de la garanție.
- 19 Începând cu această hotărâre din 29 august 2019, Cour de cassation (Curtea de Casație) statuează că se deduce din articolele L. 113-8 și R. 211-13 din Codul asigurărilor, interpretate în lumina articolului 3 alineatul (1) din Directiva 72/166/CEE a Consiliului din 24 aprilie 1972 și a articolului 2 alineatul (1) din A doua directivă 84/5/CEE a Consiliului din 30 decembrie 1983 și a articolelor 3 și 13 din Directiva 2009/103 a Consiliului din 16 septembrie 2009, că nulitatea prevăzută la articolul L. 113-8 din Codul asigurărilor nu este opozabilă victimelor unui accident rutier sau succesurilor în drepturi ai acestora și că FGAO nu poate fi chemat să despăgubească victima într-un astfel de caz (Secția a II-a civilă, 16 ianuarie 2020, recursul nr. 18-23.381, publicat; Secția penală, 8 septembrie 2020, recursul nr. 19-84.983, publicat).
- 20 Rezultă, în prezent, din articolul L. 211-7-1 din Codul asigurărilor, introdus prin Legea nr. 2019-486 din 22 mai 2019, adoptată pentru a pune în conformitate Codul asigurărilor cu dreptul Uniunii, că nulitatea unui contract de asigurare auto nu este opozabilă victimelor prejudiciilor rezultate dintr-un accident rutier sau succesurilor în drepturi ai acestora și că, într-o astfel de ipoteză, asigurătorul care

garantează răspunderea civilă pentru vehiculul implicat este obligat să le despăgubească. Textul adaugă că asigurătorul se subrogă în drepturile pe care le deține creditorul despăgubirii împotriva persoanei responsabile de accident, până la concurența valorii sumelor pe care le-a plătit.

Motivele care justifică trimiterea preliminară

- 21 De la evoluția jurisprudenței sale și intrarea în vigoare a articolului L. 211-7-1 din Codul asigurărilor, Cour de cassation (Curtea de Casație) nu s-a pronunțat niciodată cu privire la chestiunea dacă nulitatea contractului de asigurare este inopozabilă victimei, pasager al vehiculului, atunci când aceasta este și asiguratul, autorul declarației false intenționate care a determinat nulitatea contractului de asigurare.
- 22 Pe de altă parte, niciuna dintre hotărârile Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) care interpretează Directiva 2009/103 a Parlamentului European și a Consiliului din 16 septembrie 2009 privind asigurarea de răspundere civilă auto și controlul obligației de asigurare a acestei răspunderi, aplicabilă în litigiu, sau directivele anterioare pe care aceasta le-a consolidat nu se referă la această situație precisă (Candolin, 30 iunie 2005, cauza C-537/03, ECLI:EU:C:2005:417; Churchill Insurance Company, 1 decembrie 2011, cauza C-442/10, ECLI:EU:C:2011:799; Marques Almeida, 23 octombrie 2012, cauza C-300/10, ECLI:EU:C:2012:656; Csonka și alții, 11 iulie 2013, cauza C-409/11, ECLI:EU:C:2013:512; Fidelidade, 20 iulie 2017, cauza C-287/16, ECLI:EU:C:2017:575; Delgado Mendes, 14 septembrie 2017, cauza C-503/16, ECLI:EU:C:2017:681; Van Ameyde, 10 iunie 2021, cauza C-923/19, ECLI:EU:C:2021:475).
- 23 Astfel, deși reiese din această jurisprudență că singura distincție admisă de legislația Uniunii în materia asigurării obligatorii de răspundere civilă auto este cea dintre conducător și pasager și deși faptul că pasagerul victimă este și asiguratul vehiculului nu permite să i se refuze calitatea de terț victimă, niciuna dintre hotărârile menționate nu s-a pronunțat cu privire la situația unui asigurat victimă pasager care s-ar afla la originea unei anulări a contractului de asigurare din cauza culpei sale. Printre altele, Hotărârea Fidelidade, citată anterior, care se referea la consecințele care trebuie deduse din nulitatea unui contract, privea situația victimelor care nu erau titularii polițelor de asigurare. Nici Hotărârea Churchill Insurance Company, menționată mai sus, nu privea consecințele care trebuie deduse din nulitatea unui contract, ci o dispoziție națională care avea ca efect excluderea în mod automat, în anumite împrejurări, a obligației asigurătorului de a despăgubi un asigurat, pasager victimă, atunci când acesta a autorizat o persoană neasigurată să conducă.
- 24 Prin urmare, se ridică problema dacă directivele amintite anterior se opun ca nulitatea contractului de asigurare să poată fi opusă victimei pasager atunci când aceasta este și asiguratul a cărui culpă contractuală se află la originea nulității.

- 25 Cour [de cassation] (Curtea de Casație) ridică de asemenea problema dacă, în ipoteza în care nulitatea contractului de asigurare ar fi declarată inopozabilă victimei, titular al poliței de asigurare, ar fi admisibil ca asiguratorul, fără a încălca dreptul Uniunii, să exercite o acțiune împotriva acesteia, întemeiată pe greșeala intenționată săvârșită la momentul încheierii contractului, pentru a obține rambursarea sumelor pe care i le-a plătit în executarea contractului.
- 26 Astfel, jurisprudența națională consideră că subscriitorul unui contract de asigurare de răspundere civilă auto care face în mod voluntar declarații false își angajează în acest mod răspunderea față de asigurator și, în cazul anulării contractului respectiv pentru declarație falsă intenționată, este obligat să ramburseze asiguratorului despăgubirea pe care acesta a plătit-o victimei (Secția I civilă, 26 februarie 1991, recursul nr. 88-15.814, publicat).
- 27 În schimb, declararea opozabilității nulității contractului de asigurare față de o astfel de victimă ar conduce, în dreptul francez, la acoperirea despăgubirii acesteia de către FGAO, articolele L. 421-1, I, 1., R. 421-4 și R. 421-18 din Codul asigurărilor prevăzând, în acest caz, intervenția acestui fond în favoarea victimei unui accident rutier și a succesorilor săi în drepturi.
- 28 Prin urmare, se ridică problema dacă articolele 3 și 13 din Directiva 2009/103 a Parlamentului European și a Consiliului din 16 septembrie 2009 se opun unei reglementări naționale care ar declara opozabilă pasagerului victimă, care are și calitatea de asigurat, nulitatea contractului care rezultă din declarația falsă intenționată a acestuia la momentul încheierii contractului de asigurare și dacă împrejurarea că FGAO este obligat să despăgubească victima menționată, în cazul în care nulitatea contractului i-ar fi declarată opozabilă, ar fi de natură să influențeze soluția.
- 29 Întrucât, răspunsul la aceste întrebări nu se impune cu o asemenea evidență încât să nu lase loc niciunei îndoieli rezonabile, trebuie să se sesizeze Curtea de Justiție a Uniunii Europene cu o trimitere preliminară în temeiul articolului 267 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.

PENTRU ACESTE MOTIVE, Cour [de cassation] (Curtea de Casație):

Adresează Curții de Justiție a Uniunii Europene următoarea întrebare preliminară:

Articolele 3 și 13 din Directiva 2009/103 a Parlamentului European și a Consiliului din 16 septembrie 2009 trebuie interpretate în sensul că se opun ca nulitatea contractului de asigurare de răspundere civilă auto să fie declarată opozabilă pasagerului victimă atunci când acesta este și asiguratul care a făcut o declarație falsă intenționată la momentul încheierii contractului, aflată la originea nulității respective?

[omissis]